

Szabados György evangéliumi elmélkedése

„Csak arról érdemes beszélni, amiről nem szabad”

*„hogy visszasejtesedjen,
hogy visszasejtesíthesd
mi benned mennyei...”*

Németh Péter Mikola: A *VisszaSejtesít* hívó gondolatára építve folytatjuk együttgondolkodásunkat Szabados György megnyitójával, itt, az Akácfa utcában, a Magyar Műhely Galériában. Így, Wehner Tibor felvezetését követően, ami a meg nem nyitható XX. évi Ekszpanzióról szólt, rendhagyó módon most mégis két megnyitója is lesz kiállítás-performanszunknak. Közben, ha megengeditek, elárulok egy titkot: elképzéseim szerint akár három megnyitója is lehetett volna ünnepi rendezvényünknek, mert álmaimban – vannak még álmaim – váratlan helyzetekbe keveredek, s „rákényszerülök” arra, hogy improvizáljak. Ám ezúttal nem voltam képes megvalósítani azt a vágyálmomat, hogy a párizsi Magyar Műhely alapítói, akár külön-külön, akár együttesen megnyissák évfordulós performansz-sorozatunkat. Láthatóan senki sincs itt most közülük. Bujdosó Alpár már korábban jelezte, hogy nem tud itt lenni, Nagy Pál majd csak a nyár közepére ér Budapestre, Papp Tibor pedig 16-ára repülőjegyet vett, és elutazott Párizsba. De nyáron, úgy ígérte, Visegrádon, ő is velünk lesz. Mert bárhogy is történt, történik, az az avantgárd szellemiség, szelíd területfoglalás, ami az E(x)kszpanzióban ma már virágzik, nekik hármuknak köszönhetően kezdte el bontogatni szirmait. Vagyis, mondjuk ki, ha ők nincsenek a hatvanas-hetvenes-nyolcvanas évek Párizsában, akkor a későbbiekben se lett volna esélyünk a kibontakozásra, mi még publikálni se tudtunk volna hol. De most nem is ez a legfontosabb, hanem az, hogy magyarhonban mindig is létezett néhány olyan igaz ember, aki a „Temenosz szent lángját tovább őrizte”, s köztünk maradt, tartotta a „frontokat”, közöttünk lélegzett, és hirdette az „igét” a legnehezebb időkben is. Ilyen zeneteremtő léleknek számított Szabados Mester, akivel egy keszthelyi Magyar Műhely-es találkozón ismerkedtem meg, valamikor a nyolcvanas évek elején. Szabados György időközben az Ekszpanzióban valóságosan is a mesterünk lett. Az „északi géniusz” szülőtteiként mi valóságosan is annak tekintjük őt. Mondom is olykor, hogy csak kevesen érzékelik, amiről Cs. Szabó László ír Londonból nézvést a múlt század közepén, hogy ti. a Dunakanyar a Kárpát-haza legpoétikusabb szegleteinek egyike. Ennek a tájnak a vonzásában már eddig is korszakos művek születtek. Elég csak Szőnyi István Dunakanyar-béli festményeire gondolnunk. A hiba azonban ott esett, írja Csé, hogy akik ide születtek, ebben a tájban élnek, azok általában mit sem tudnak az egészeiről. Szabados György azonban jól tudja, hogy miért él Nagymaroson. Valószínű, hogy azért vásárolt családjának házat a Nap utca 6-ban, hogy rálásson a visegrádi fellegrárra. Jubileumi Ekszpanziókra készülődve megkérdeztem tőle, hogy játszott-e már Visegrádon. Otthonában beszélgettünk erről, abban a

szobában, amelynek ablaka a visegrádi várra néz. Kiderült, hogy ő még sohasem kapott meghívást a „szomszéd várba”. Érthetetlennek tűnt a dolog, hogy egy Európában ismert magyar muzsikuss, zongoraművész még sohasem koncertezhetett abban az európai hírvárosban, amire nap mint nap rálátása van a Dunán át. Idővel azonban megértettem, hogy ez nagyon is lehetséges, mert gondoljuk csak meg, hogy a világban a Visegrádi Négyek néven elhíresült egy városka neve. Azért mondom kicsinyítő képzővel, mert nem tudom, hogy tudjátok-e, Visegrádon körülbelül 1200 ember él, tehát nyugodtan állíthatjuk, hogy egy emberléptékű, gyönyörű ékszer ez a kis magyar királyi székhely. És akkor, „csodák csodájára”, ha Nagymarosról átutazóban leszállunk a kompról, a rév épülete falán egy színes szekkón magyarul, németül és angolul is a következőt olvashatja az átutazó: *„Ulmból és környékéről a német telepések a XVIII. században a Dunán az ún. »Ulmerschachtel«-lel érkeztek Visegrádra (Plintenburg) és környékére. Ahol Starhemberg gróf fennhatósága alá kerültek.”* Ha rosszindulatú volnék, ami nem vagyok, akkor úgy kommentálnám ezt a szöveget az ábrázoltak alapján: *mikor a tutajos svábok elfoglalták (pontosabban honfoglalták!) Visegrádot.* Félreértés ne essék, még véletlenül se szeretném megsérteni a térségben élő német kisebbséget. De miután a szöveg így folytatódik: *„A grófság gazdaságilag igen erős lábakon állt, fontos szerepet töltött be a térség kereskedelmében, hivatalos nyelve pedig a német volt. (...) 1945 előtt közel 150 000 német ajkú élt a térségben.”* S a magyar királyi városról, a palotáról, a várról, Károly Róbertről, Mátyás királyról egy szó sem esik a textusban – akkor ki kell hogy mondjam: kikérem magunknak ezt az egyoldalúságot. S azt kérdezem, kétségek közepette, hogy mire jó nekünk ez az elfoglaltság egyesülni igyekvő Európában, a magyar kultúrkörben? Visegrád számunkra a reneszánsz bázishely, Mátyás király palotája, a lovagok fellegvára. Így, ezzel a tudattal érkezünk hát augusztusban Ekszpanziókkal is három napra, a mi világunk közepébe, Visegrádra, ahol reményeink szerint Mátyás király palotájában Szabados Györggyel koncertezhetünk.

Szabados György: Nem szeretnék kimozdítani a szavaid igazságából, de – mert az igazság mindig fontosabb, mint a jól csengő mondatok – én nem azért költöztem ki Nagymarosra, mert a visegrádi várral szemközt szerettem volna lakni. Nem! Hanem azért, mert, 1985-ben a Belügyminisztérium elől menekültem a Dunakanyarba. Szó szerint állandó fenyegetettségben éltünk a családommal. Előtte a Rózsadombon laktunk – nem azért, mert gazdagok voltunk, hanem mert véletlenül odateveredtünk –, és onnan el kellett jönnünk tízéves állandó életveszélyes fenyegettetések miatt. Így kerültem Nagymarosra. Mégpedig úgy, hogy egyszer valahogy a nagymarosi kocsmában kötöttem ki, több helyen is keresve valamiféle házacskát, ahová családommal menekülésszerűen ki tudok majd a fővárosból keveredni. Budapesten ugyanis nem akartam maradni. És az egyik kocsmában, Nagymaroson átutazóban, azt mondták nekem, hogy ott és ott, van egy ház, ahol éppen... stb. Az aztán más kérdés, hogy véletlenül egy olyan ház volt eladó, ami épp szemben van a várral, amivel, a szemléletem tekintetében, van bizonyos értelemben vett eleve elrendeltettség. Én békés embernek tudom magamat, de hogy ha ránézek erre a várra, egy kicsit harcosabb leszek. És azt hiszem, hogy erre nagyon nagy szükségem van, mert az az embertípus, amelyik a hazugságra, az igaztalanságra építette világát, az erőszakosan harcos tud lenni. De az olyan embereknek, akik humánus szellemben élnek az életüket, újra meg

újra meg kell tanulniuk tisztességes módon harcos emberekké válniuk. Különbö-
nem lesznek képesek az ideális lelkiületet, az ideális szellemet, amelynek jegyében élünk, képviselni, a kipusztulástól megmenteni.

Amikor muzsikával kezdtem el foglalkozni – már úgy érte, hogy az élet minden napjában, a társakkal és koncertszerűen –, hiszen gyerekkoromban ebbe születtem bele, és e szerint éltem. És nálunk otthon, még akkor, olyan világ létezett, ahol zenei szalonestek voltak, minden héten, legalább egyszer. Ahol művészemberek – anyám volt az, aki ezt elsősorban összetartotta mint muzsikus lélek – valamiféle kultúrában éltek. Ebben a közegben nőttem fel, és később is, a középiskolás társakkal együtt, gyakorlatilag ez öröklődött bennünk tovább. A vége az lett, hogy tizenhét éves korunkban már átéltünk egy forradalmat. Én jobban szeretem szabadságharcnak emlegetni az akkor történeteket. Nemcsak azért, mert az ország szabadságáról volt szó, hanem azért is, mert valóban az ember szabadságáról van szó. Ezért az akkor egy szabadságharc volt, egy olyan században, amikor nemhogy a szabadság lehetősége nem létezett, hanem még a szabadság fogalmát is kisajátították. Hiszen nem az a szabadság, amikor mindent szétszedek és utána meg eldobok, hanem az a szabadság, hogy létezik egy teremtett világ, s abban fantasztikus törvények uralkodnak, amelyek mentén ez a létezés működik. És az embernek életében az a dolga, hogy ezt megismerje, kitanulja ezt a csodát, magát az élővilágot, s ebben részt vegyen, együtt teremtsen a Teremtővel. Ez hihetetlenül kemény hozzáállást kíván. És hogyha ezt az ember képes megtanulni, ezt a teremtést a maga tiszta módján el tudja sajátítani, ebben részt tud venni, nem hátráltatja, hanem segíti, akkor a szabadságunkba beleszagolt. Ez az igazi szabadság. A szabadosság pedig valaminek a szétrombolásának a gyönyörűsége és élvezete. Amikor ennek a mozgalomnak, amit *Ekszpánzió*nak hívunk, a körébe kerültem, tulajdonképpen már túl voltam a lázadás időszakán. (Bocsánat, hogy magamról beszélek, de az a hiteles; ha az ember ezt átélte, akkor az hitelesebb, mint ha elmeséli valaki másnak a teóriáját.) Ifjúkoromban bizony olyan zenét csináltunk a muzsikustársaimmal, akikkel együtt jártam középiskolába, ami gyakorlatilag egy totális lázadás zenéje volt. Ez azt jelenti (merem mondani), hogy talán Magyarországon először voltak olyan koncertek, ahol semmi más nem volt hallható, tapasztalható, csak a zongora verése és a különböző hangszereknek a megveszekedett túlkölése. Magyarul, egy totális lázadás szereplői lehettünk, ami egy hihetetlen, őszinte, boldog időszak volt – legalább tizenöt évig tartott –, és a lázadás élménye mellett az egész történet egy nagy tanulságnak is számított. Ezt azért mondom itt el, mert ezeknek a tanulságoknak a jegyében léteztem akkor, amikor találkoztam, már felnőtt fejjel, az Ekszpánziónak évenkénti aktsaival, amikor Németh Péter Mikola meghívott ezekre a találkozókra, ami azzal a tapasztalattal járt, hogy még akkor is, hogyha az ember a homokot lapátolja, vagy a salakot, vagy a kavicsot, vagy a sz...t, egyszerűen mindegy, hogy mit; a lényeg az, hogy, miként önt valamit valamibe, mert szinte minden ellen hadakozik. S akkor is valami olyasmi motiválja ezt az aktust, amelynek mélységesen mély tartalma van. Ez a tartalom és az a zene, amit akkor csináltunk, nem számított pejoratív dolognak, és ezt nemcsak én éreztem így, hanem azok is, akik jelen voltak koncertjeinken. Ezeknek a találkozásoknak a központja egyébként az akkori műegyetemi kollégium volt a Budai Várban, a Szentháromság téren. Hihetetlen

tömegek látogatása mellett éltek a rendezvényeink, és tudtuk, hogy állandóan figyelik a dolgot. Ez a merítkezés döböntett rá arra, hogy valójában akkor tiszta, akkor indokolt, pozitív, hogy így mondjam, minden művészet, hogyha fölismerten, akár ösztönösen tudja azt, megéli azt, hogy mindennek a mélyén az erkölcs lappang. Az erkölcs az, amire a világ egésze föl van építve, és az égvilágon semmi sem indokolt, hogyha nem ennek jegyében történik. Vagyis ha az ember zeneileg a totális lázadásban él, amely látszólag a szépséges szépségű európai műzene tükrében egy kakofonikus örület volt, akkor is, ennek úgy van ereje, indokltsága, valamilyen módon hatása, hogyha kiérződik belőle az erkölcsi attitűd. A mai napig ezen keresztül nézek minden művészetet, minden tanítást, minden megmozdulást, minden rendeletet, mindent. Azon, hogy ez az erkölcsi alapvetés jelen van-e vagy sem, és ha jelen van, akkor ez tudatos vagy nem tudatos, milyen érdekek mentén mondja magáról, hogy ez erkölcs, és így tovább, és ugyanakkor a mélyben kicseng-e a természetben működő erkölcsi-ség, mert tudnunk kell – és ez a mai világunk egyik nagy próbatétele, és ezt föl kell ismernünk –, hogy nem az az erkölcs, megcsalom-e a feleségemet vagy nem, nemcsak ez, és nemcsak az, hogy átverem-e a pénztárost a közértben, vagy nem; az az erkölcs, hogy a gravitáció működik-e vagy nem. Hogy a tömegvonzás működik vagy nem? Hogy az a fogaskerék, amit a gyárban csináltak, az összes úgy meg van-e csinálva tökéletesen, hogy annak mentén működik az, amihez készült, mert ha csak egy nincs rendesen megcsinálva, akkor az erkölcsstelen. Ez az erkölcsnek a fundamentuma. Ezt kell megértenünk. És főleg a mai világunkban, amikor... Kérem szépen, elmondok egy triviális történetet. Most jöttem be Budapestre, és amikor mentem a nagymarosi állomáshoz, egy kifejezetten intellektuel kinézetű ember jött mellettem egy mobillal a kezében. Ez még ott történt a templom előtti téren. Ordítva beszél valakivel, a nevét is említette, Éva, egy nővel beszélt. És ordítva mondja neki, hogy jöjjön már le az állomásra, mert, nem óra 10-kor indul a vonat, hanem óra 8-kor, ami hazugság, 10-kor indul, mindenki tudja, már két éve. Utána folytatja azzal, hogy itt vagyok már fél órája az állomáson, miközben én látom, hogy most megy az állomásra, tehát még a téren van, és utána a saját Éváját lefaszozza, bocsánat, hogy ilyeneket mondok. Azt mondja neki a telefonba, hogy: „Éva, te fasz!” Ezt azért hoztam most elő, mert itt a következő dolgok nem igazak. Nem ott van, amiről beszél, holott azt mondja, hogy ott van már fél órája. Hazudik, mert tudja, hogy nem akkor megy a vonat, hanem máskor, valószínűleg móresre akarja tanítani a feleségét, hogy már miért nincs ott, üvöltözik vele, s ráadásul egy teljesen bődült, hülye barom szöveget mond rá mint jelzőt, aminek az égvilágon semmi köze nincs a valósághoz. Ebben élünk! Ebben élünk, nem a valóságban – és ilyen értelemben a szemléletünk és az az atmoszféra, amiben élnünk kell, valami totálisan hamis világ. Amikor először az Ekszpanzió környékére kerültem és először megnéztem azokat az előadásokat – ez jó régen volt, tíz-egynéhány évvel ezelőtt –, amelyek akkor voltak, nem tudtam eldönteni – úgy érzem, nem azért, mert nem voltam képes eldönteni, hanem azért, mert az előadások olyanok voltak, hogy nem lehetett eldönteni –, hogy ezek az előadások mit mutatnak fel. És aztán lassan megtudtam, hogy ezek az előadások, valószínűleg szándékosan, azt mutatták föl, hogy az, ami van, az nem kell. Tehát amiben élünk itt, az nem kell. Ezt mi szét akarjuk verni. Vagyis észrevettem, hogy ugyanaz történik, mint

ami korábban, mielőtt kiköltöztem Nagymarosra és csináltuk a magunk lázadó zenéjét; hát ugyanaz történik itt is.

És aztán folytatódott ez a történet bennem, eljárógattam, megnéztem az előadásokat, a zenei előadásokat is, meg a sörfelmutatást is (Németh Péter Mikola Sör-szonettjét, Slavko Matković emlékére 1995-ben a váci cifra-kerti sörözőben), meg egy csomó olyan előadást, amely az Ekszpanzió látványos akciója volt. És akkor arra döbbsentem rá, hogy beszélnem kell Mikolával, mert az rendben van, hogy mindnyájan, mindig, minden korosztály valamilyen módon polgárt akar pukkanasztani, mert nem tetszik az, ami van. De mit tesz a helyébe? És amikor a polgárpukkanasztás már ott tart, hogy mondjuk nem úgy öltözik fel a hölgy az utcán meg az uszodában, hogy mindene meztelen, csak a nyílásai vannak eltakarva, hanem hogy már az az utolsó, amikor minden el van takarva, csak a nyílásai nem, mert most már csak ez van hátra, akkor rá kell döbbsennünk arra, hogy vége a történetnek. Ennek a történetnek vége. Itt nincs tovább polgárpukkanasztás. Hölgyeim és uraim, arról szól a történet, hogy állítani kell valamit. Állítani. És akkor mit? Mit? A hagyomány tönkre van téve, a jog tönkre van téve, a beszéd elképesztő. Minden kultúra alapja nem a nyelv, hanem az ízlés, mert a nyelv az ízlésből jön. Az ízlés az a megfoghatatlan titok, aminek a mentén még a legalapvetőbb döntéseinket is meghozzuk. És ebből az ízlésből következik a gondolkodás ízlésessége, és ebből következik a nyelvnek az építménye. És ez a nyelv tönkre van téve, és mi nem becsüljük a nyelvünket. És nem becsüljük a nyelvünk mellett azt a testvért vagy társat, amit zenének hívunk. A mi hagyományos zenénket nem becsüljük. Vagyis amikor mi szabadon muzsikálunk, akkor vajon mi az, ami ott megszólal? Mi az, amit állítani tudunk? Mi az, aminek a mentén nemcsak a magunk egyéni örületét – mert jogos örület – zenéljük ki és szólaltatjuk meg, hanem a másik emberrel való kapcsolatunkat. Mert a másik ember nélkül nem vagyunk. Mi mind úgy vagyunk itt is, hogy egymásra vagyunk kíváncsiak. Az állítás az, ami elkezdődött, és ennek az állításnak a programját kell magunkban megfogalmazni, felvállalni, és fel kell erre építeni egy olyan kultúrát, amelyben jól érezzük magunkat, ahol nincs hazugság, ahol minden fair. Miklóssy Endre mondja csodálatos, nagyszerű új könyvében, ami még nem jelent meg, de majd ha megjelenik, mindenkinek el kell olvasni, hogy mi a magyar gondolkodásnak az alapattitűdje, egy oldalról az, hogy mindent hajlandó a jóhiszeműen elfogadni és szövetséget kötni, egészen addig, míg ki nem derül, hogy a dolog a másik részéről nem fair. Erkölcsnél tartunk, erkölcsnél. És ez a művészetekre ugyanúgy igaz. Ebbe haltak bele költők, ebbe haltak bele muzsikások, ebbe haltak bele színészek, hogy megpróbálták ezt a fair alapállást, ezt az állítást felmutatni, és olyan korban élünk, ahol ez éppen általában nem tetszik, mert itt kisajátítási folyamat zajlik, a visszaélés atmoszférájában élünk, itt mindenki mindennel visszaél. Ebből következik, hogy azok az emberek, akik az életüket tették erre, ebbe bele is hálnak. Én nem erkölcsi prédikációt szeretnék itt mondani az Ekszpanzió egyik megnyitójaként, arra szeretném a figyelmet ráterelni, amit jómagam muzsikustársaimmal együtt az elmúlt évtizedekben megéltünk, hiszen improvizatív zenét csináltunk, amit csak úgy lehet, hogyha nincs hazugság egy hangban sem. Mert különben a társam nem tud rendesen válaszolni rá. Az improvizativitás, ha már erre a szóra bukkantam, egy megváltó dolog a zeneiségben. De nemcsak a zenében; azért hangsúlyozom a zenét, mert a zenében, hogy is mondjam, inkább tetten érhető az improvizativi-

tás hatása és ennek a jelenségnek a lényege. De nekem ma már, miután sokat foglalkoztam, szinte teoretikusan, az improvizativitással, és tudom azt, hogy ez egy elképesztő csodája a létünknek, hiszen ugyan művészi improvizativitástól kezdődik ez a gondolkodás, ami itt most forog az improvizativitás körül, rá kellett döbbernem, hogy ha nincs improvizatív hajlamunk, akkor nem maradunk életben. Mert hogyha átmegyek az utcán, és jön egy autó balról, akkor vagy azt csinálom, hogy átrohanok, vagy azt csinálom, hogy visszalépek. De hogyha a másik oldalról is jön ugyanakkor egy autó, akkor nincs időfaktora annak, hogy én eldöntsem azt, hogy nem lehet továbbszaladni, csak visszalépni lehet. Nekünk minden pillanatban az életben improvizálnunk kell. És erre kell fölkészülteknek lennünk. Nemcsak önvédelmi szempontból, minden döntés szempontjából. Az életben maradásért. Tehát az improvizativitás ennek a kornak egy új fölfedezése. Régen ebben éltek a kultúrák. Tisztábbak is voltak, mint a mai, amely csak szétver mindent, mert a mai csak szétver mindent. Szóval, kérem szépen, többek között az Ekszpanzióban való jelenlétem, részvételem és csomó dolog átélése, amit csináltunk, még akkor is, hogyha egy kicsit gyerekcipőben jár ez a gyakorlat, ez a működés, hihetetlen fontos, mert az ember a legjobb énjének a szabadságát éli meg ezáltal, és ezen az úton lehet csak újra megtalálni önmagunkat emberként, közösségként, nemzetként, jövőként és így tovább. Nagy örömmel töltött el, azt csak utolsó mondatokként mondom, amikor azt tapasztaltam, hogy ezt a gondolatot az Ekszpanziónak az irányítása – és itt elsősorban Péterre, Mikolára utalok, gondolok – magában is fölfedezte és magáénak vette, és most már évek óta ez így megy, az Ekszpanzió, egy korábbi, meglehetősen, hogy úgy mondjam, destruktív, lázadó szemlélet után egy kereső, az emberi lélekből indítani akaró, állító és közösséget teremtő akciósorozattá vált. Köszönöm szépen.

N. P. M.: Hozom a fejszét. *(Mikola el, nevetgélés. Pár pillanattal később visszatér egy fatuskóval, egy fejszével és egy fahasábbal.)* Kérlek szépen, ezt ketté kell vágnod, mert különben az, amit mondtál... Annak így lesz hitele. Tessék. *(Szabados György elé helyezi a favágató tuskót, rá a fahasábot, kezébe nyomja a fejszét.)* Tessék parancsolni!

Miklóssy Endre: Ez az abszolút destrukció, a Hamvas Béláé, így hangzik: „Csak arról érdemes beszélni, amiről nem szabad.”

N. P. M.: Andrással filozofálgatás közben fát vágtunk. Sose tanultam fát vágni, én falusi gyerek vagyok, tehát nekem egyszerű. Tessék parancsolni, ezt most itt kettévágni!

Sz. Gy.: Ketté?

N. P. M.: Neked, kötelező gyakorlatként minimum vagy háromfelé. *(Nevetgélés.) (Az első két próbálkozás nem sikeres, a tuskó még egyben.)*

Sz. Gy.: Össze kéne rakni, nem szétverni.

(A harmadik fejszezsapásra kettéválik a fahasáb. Taps, éljenzés.)

Valaki a tömegeből: Három a magyar igazság.

Sz. Gy.: Ez valóságos bukás, mert én otthon minden évben körülbelül negyven mázsza fát vágok fel. *(Harsány nevetés.)*

Miklóssy Endre: – Lámpalázad volt, ugye?

